

ÚTMUTATÓ A CSICSERGŐ

mondókák, versek, dalok óvodásoknak
című könyv használatához

Ingyenesen letölthető, szabadon másolható kiadvány

EDITIO MUSICA BUDAPEST

H-1370 Budapest, P.O.B. 322 • Tel.: (361) 236-1100 • Telefax: (361) 236-1101

E-mail: emb@emb.hu • Internet: <http://www.emb.hu>

© Copyright 2009 by Editio Musica Budapest

Z. 14 689T

TARTALOM

AJÁNLÁS	3
ESZKÖZÖK	4
KÉSZSÉGFEJLESZTÉS	5
I. A ritmusérzékelt fejlesztő játékok	5
II. A hallást fejlesztő játékok	8
III. A formaérzékelt fejlesztő játékok	8
A KÖNYV HASZNÁLATA	8
I. A mondókák, versek „olvasása”	9
II. A dalok „olvasása”	10
A TANMENET HASZNÁLATA	11
1. A könyv dal-anyaga	11
2. Kiegészítő anyag	12
TANMENET-JAVASLAT	13
JÁTÉKLEÍRÁSOK	19
I. A könyv mondókái, dalai	19
II. Kiegészítő anyag	20
1. Ügyességi játékok	20
2. Szerepjátékok	21
3. Egyéb játékok, dalok	23
FORRÁSJEGYZÉK	26
RÖVIDÍTÉSEK	26

AJÁNLÁS

Kedves Kollégák! Kedves Szülők!

A salgótarjáni Váczi Gyula Alapfokú Művészetoktatási Intézmény szolfézs tanszakvezetőjeként 2007-2008-ban, CSICSERGŐ címmel könyveket állítottam össze a szolfézs előképző 1. és 2. évfolyama számára. (Az olvasókönyvekhez *munkafüzet*, továbbá a kollégák számára az internetről ingyen letölthető, részletes *tanmenetjavaslat* és *útmutató* is készült.) A kiadványokat az Oktatási Minisztérium 2008-ban tankönyvvé nyilvánította. Az előképzős könyvek utáni érdeklődés és a kollégák pozitív visszajelzései az *óvodásoknak* szóló zenei kiadvány elkészítésére ösztönöztek. A könyvet jó szívvel ajánlom az óvodai-, és zeneóvodai foglalkozások kiegészítésére, de a családban, a szülő és gyermek közös énekelgetésében, mondókázásában is kedves társ lehet. Az óvodai élet mindennapjait, a zenei nevelés eszközeit gazdagíthatjuk a játékos ötletekkel. A könyv lapjairól „olvassgathatunk” ének-, magyar-, környezetismeret foglalkozásokon is. Miközben játszva telik az idő, napról-napra, észre-vétlenül ügyesednek gyermekeink. A zeneóvodában a könyv összekapcsolja a gyermek hétköznapi (óvodai, családi) élményeit a zeneóvodai foglalkozások mondóka- és dalanyagával (lásd *Tanmenetjavaslat*). A családban a gyermek este a könyvből is elmesélheti, „elolvashatja” kedvenc mondókáit, verseit, dalait. A könyv játékos eszköz lehet a gyermek és a szülő számára is az iskolára való felkészülésben. Megízlelhetik a közös mondókázás, éneklés és a játékos tanulás örömét. A gyermek a sok ismétlődő, de mégis változatos feladat után nagyobb önbizalommal lapozgatja, olvasgatja a könyvet. Ezzel kialakulhat a majdani iskolai feladatokhoz és a hangszeres gyakorláshoz fűződő természetes, ideális viszonya. Természetes lesz számára, hogy semmi nem megy rögtön hibátlanul, próbálkozni kell figyelmesen, hogy a versmondás vagy éneklés egyre pontosabb legyen. A szülők is megismerhetik gyermekük képességeit és kialakíthatják a közös tanuláshoz fűződő kellemes viszonyukat. A játékos zenetanulás ezért - a képességek komplex fejlesztése mellett – a rendszeres munkára nevelés fontos eszköze is.

Az óvodás gyerek szívesen „olvassa” el a sokszor hallott mesét a képek és a memóriája segítségével. A zenés olvasókönyveknek is ez a lényege: a sokszor énekelt, játszott, eltornázott dalokat pihenésképpen „elolvassuk” a rajzfigurák segítségével.

Az óvodásoknak szánt könyv 27 magyar népi mondókát, 26 magyar gyermekdalt és 20, magyar költők által írt gyermekverset tartalmaz. Hiszen a zenei nevelés komplex módon segíti az anyanyelvi nevelést, előkészítve az iskolai oktatást. A könyv alkalmazása összekapcsolja a megelőző játékos feladatokban kifejlesztett zenei érzeteket (ritmusfelezés, hangtávolság) a képanyaggal, és játékosan készíti elő az olvasást (szótagolást), a ritmusolvasást, és a kottaolvasást. A mozgáskoordinációs játékok (ujj-, csukló-, kéz-, karlazítók) fejlesztik a koncentrációt, előkészítik az írást és a hangszerjátékot. A dalosjátékok és a játékos készségfejlesztés közben a kisgyerek az egész testével érzi a ritmust és a hangtávolságot, a hangszerjáték közben már csak az ujjai mozognak. A nagy mozdulatoktól az egyre finomabb mozdulatok felé haladunk (játék közben nagy térben, majd a könyvben kis térben).

A CSICSERGŐ óvodás könyv zenei anyagához ajánlott *kiegészítő anyag* előkészítheti a zeneiskolai előképzős tananyagot is (lásd CSICSERGŐ előképzős könyvek).

A tapasztalatok során minden pedagógus kialakítja saját módszerét. Remélem, ötleteim segítenek a kreatív továbbfejlesztésben, hogy változatosabbá és eredményesebbé tehesük ezt a szép hivatást. Munkámmal részt kívánok venni a kodályi célkitűzés megvalósításában: zenei anyanyelvünk alkalmazásával minél több gyermek jusson meghatározó zenei élményhez. Remélem e könyvek is segítenek a zenetanulás első éveit kellemessé tenni gyermeknek, pedagógusnak, szülőknek egyaránt!

A szerző

ESZKÖZÖK

- **„Csicseri” ujjáb, a társ.** A mellékletben található leírás segítségével elkészíthető. Fontos, hogy pontosan illeszkedjen a gyerek ujjára. Érezze az ujjá végét, azzal mutatja a könyvben a figurákat. A foglalkozás elején minden gyerek a nyakába veszi a zsinóron függő szörme „fészket”, benne Csicserivel, így kéznél van, de csak néha vesszük elő. A játékok közben nem zavar, de mindent hall! A játék után a dalt eltornázhathatjuk vele (*s-m torna*). A lufikon tanítjuk énekelve röpdülni (*s-m lufik*), a könyvben „olvasunk”, „írunk” vele („vonalhúzogató”). Híd lehet a játék és a hangszerjáték között.
- **Színes lufik.** Kezdetben igazi lufik voltak, majd a lufikat rücskös „kutyalabdákra” cseréltem, amelyek átszűrva ráakaszthatók egy kis táblára, a megfelelő helyre erősített akasztóra. Ha van mágnes-táblánk, színes, könnyű műanyag labdákra mágnest ragaszthatunk. A labdák helyettesíthetők színes krétarajzzal is, de a valódinak varázsa van, a gyerekek tisztábban énekelnek!
- **„Élő ritmus”** kirakása (a ritmuskártyák előkészítése). A „kitaposott”, kitapsolt ritmusképletet elmondjuk: „ki-csi, ki-csi, nagy, nagy”, majd „kirakjuk”: tá = egy fiú leengedett karral áll; ti-ti = két lány szembefordulva megfogja egymás kezét. A tanár, vagy egy ügyes gyerek a kirakott „élő ritmus” mögött a fejekre tett kézzel olvastatja az azonos ritmus-motívumokat ismétlő dalokat, mondókákat szöveggel, majd ritmusnévvel hangoztatva.
- **Virág-ritmuskártya.** Egy tanári példány – egyik oldalán *virágritmus* (kettes ütemben: ti-ti tá), megfordítva ugyanaz pálcika-ritmussal. Az „élő-ritmus” után a gyerekek is szívesen rakják ki, ketten ügyesen kísérik egymást. Két ritmuskártyával kirakják a mondóka ritmusképletét. Peremes táblára, mágnes-táblára, kottatartóra tehető.
- **Állatfigurás játék.** Virág-ritmusképlet helyett a könyv figuráiból (négy nagy, illetve nyolc kicsi állatfigurát külön-külön kartonra rajzolva) is rakhatunk ki ritmusképletet mágnes-táblára, vagy a tábla peremére. Így mindenki látja, közösen, majd egyénileg gyakorolhatjuk az olvasást, ritmusképleteket, mielőtt a könyvet kinyitnánk (lásd: ritmusmotívumok tudatosítása).
- **Ritmushangszerek, xilofon.** A hangulatos csoportos játék mellett adjunk alkalmat az egyéni játékokra is. A xilofon fémlemezjaira színes papírkorongokat ragaszthatunk (a szolmizációs hangok színei), amelyek segíthetnek a tájékozódásban.
- **Zongorakíséret.** A dalok, dal-játékok zongorakíséréssel való éneklése javítja a ritmus és a tonalitás-érzékletet.
- **Zenehallgatás.** Ebben a korban nagy jelentősége van az élő zenének! Mint ahogy az édesanya altatódala, úgy az élő előadás, az emberi hang élménye és a hangszerjáték közvetlen zenei élménye is meghatározó a gyermek lelki fejlődésében. Ezért a kiegészítő anyagba a témához kapcsolódó, a pedagógus által előadható dalokat is belevettem. Minél több alkalmat adjunk a hangszerekkel, a hangszerek hangjával való közvetlen élménynek (magunk, kollégáink, vagy hangszeres növendékek előadásaival). „Az ösztönösen megcsodált jó zene fejleszti a művészi fogékonyságot” (*Forrai Katalin*). A gépi zene megválasztásában is legyünk igényesek! Csak akusztikus hangszerekkel (nem szintetizátorral) előadott zenét hallgassunk! (Ha a gyerekek igényes hangzás iránti igényét fejlesztjük ki, később a médiából feléjük áradó sokféle zenéből is az igényesebbet fogják kiválasztani.) Ezért ajánlom zenehallgatásra Gryllus Vilmos óvodásoknak és kisiskolásoknak írt dalait, mert a korosztálynak megfelelő a hangkészletük és a kíséretben valódi hangszereket hallhatunk. Meghatározó élmény a gyermek számára az együtt zenélés (együtt éneklés édesanyjával, az óvó nénivel, társaival), illetve, ha saját maga alkot zenét (éneklés, testhangszerek, ritmushangszerek, sípok, xilofon).
- **Értékelés a foglalkozás végén.** „Csip, csip, csip, csöpp veréb...” (lásd játékleírás) az ujj-játék után piros pontot rajzolhatunk a kézfejre: nyolcad hangjegy („meggy”).

KÉSZSÉGFEJLESZTÉS

A magyar népi gyermekjátékok *komplex* módon fejlesztik a gyermek zenei érzékét, ezért *ne sajnáljuk az időt a játéokra!*

I. A RITMUSÉRZÉKET FEJLESZTŐ JÁTÉKOK

1. JÁTÉK KÖZBEN, NAGY TÉRBEN (az egész test mozog)

a) *járás* mérőre

- a mérőütésekkel azonos ritmusú dalokat énekelve (Bent a bárány)
- ritmikus mondókázással, énekléssel (Hátamon a zsákom; Egyél libám)

b) *ugrálás* mérőre

- szapora ritmussal (Ugrándozik, brekeke; Hopp mókuska)
- szünetet tartalmazó ritmussal (Ugráljunk; Pám, pám, paripám)

c) *lovagoltató, lovaglás* mérőre (Csett Pápára)

- szapora ritmussal (Csett Pápára, pillangóra)
- szünetet tartalmazó ritmussal (Gyí te, gyí te, hopp)

d) *karmozgás* mérőre

- *ringatás* mérőre: altatók
  - a mérővel azonos ritmussal (Csicsíj baba)
  - szapora ritmussal (Tente baba)
- *hintázás, hintáztatás* mérőre (Hinta, palinta; Zsipp, zsupp)
- *kézcspés* párosával, ritmikus karlengetéssel (Csip, csip, csóka)
- *csörgés* mérőre – szapora ritmussal (Itt a köcsög)
- *kiszámolók* – a mérővel azonos ritmussal (Éni, péní)
  - szapora ritmussal (Jákobnak volt)
  - szünetet tartalmazó ritmussal (Fű, fű, fű)
- „*kerékforgatás*” - páros karkörzés a test előtt, ritmikusan (Zireg-zörög; Lassan forog a kerék)
- „*fűrészelés*” - fűrészelő mozdulatok párosával, mérőre (Erdő mellett)
- *törzshajlítás* - karlengetéssel oldalirányban, mérőre (Fújja a szél)

e) *az ujjak mozgása*

- szabadon (Hullanak a falevelek; Esik eső csepereg)
- mérőre (Pipi, pipi; Csip, csirip)

f) *a ritmikus mozgást gyakorló játékok*

- „*ritmus-taposás*”: ismétlődő ritmus-motívumból álló dalok, mondókák ritmusának kilépegetése
- *a ritmus-kitapsolása, kikopogása*: dalok, mondókák ritmusának tapsolása, kopogása éneklés nélkül, úgy, hogy csak gondolunk a dalra, mérőre
- „*ritmus-visszhang*” Csicsíjvel: A gyerekek körben állnak, a tanár a hátuk mögött sétálva minden gyerek vállára kopog egy ritmus-motívumot, amit a gyerek visszatapsol (a csoport megismétli)
- *a negyed-szünetet érzékeltető mozgások*:
  - *járás, ugrálás mérőre* – játék közben (Körtéfa; Tormás ember; Ugráljunk)
  - *kiszámoló mérőre* – a szünet helyén is mozgunk! (Fű, fű, fű; Cirnos cica)

2. A KÖNYVBEN, KIS TÉRBEN

A könyvben végzett mozgásokat mindig előzze meg a játék közben, nagy térben végzett mozgás!
Mire a gyerekek a könyvben látják a ritmust, már *érzetünk* legyen!

„*Képolvasás*” Csicseri csőrével a figurákról mérőre, *motívumismétléssel* (az egyszerű dalok, mondókák azonos ritmus-, vagy dallam-motívumok ismételtetéséből állnak, ezért a sor végéről előreugorva, ismét előlről mutatjuk, ismételve a motívumot)

(A mondókák, dalok „olvasásának” *részletes leírását* oldalpáronként lásd a 8-9. oldalon.) A dalok végi, eltérő ritmusú motívumot nem olvassuk, hanem kitapsoljuk. Például: Csön, csön gyűrű... (olvasás mérőre, motívumismétléssel),... itt csörög... (a mérő vagy a ritmus tapsolása).

A *ritmus-motívumok tudatosítását* mindig előzze meg a sok játék és játékos készség-fejlesztés:

- kiolvasó
- a ritmus *kijárása, kitapsolása*
- „*kicsi*” és „*nagy*” lépések megfigyelése „*élő-ritmus*”, „*virág-ritmus*” kirakása
- a könyvben a figurák ritmikus „olvasása”
- *pálcikaritmus* olvasása
- a dalok, mondókák *utóritmizálása* (kitaláljuk, és mondogatjuk ritmusnévvel)
- „*állatfigurás játék*”: két azonos témájú dal vagy mondóka ritmusának összehasonlítása (mérő – szapora ritmus) és kirakása figurákkal (lásd: Eszközök)
- az azonos témájú dalok, mondókák egymás utáni előadása azonos tempóban, vagyis ugyanazzal a mérővel:

tá, tá, tá, tá

Dir- meg, dör-mög... - Mac-kó brum-mog ... ti-ti, ti-ti, ti-ti, ti-ti

Csip, csip, csó-ka... - Csó-ka, csó-ka vess di-ót... ti-ti, ti-ti, ti-ti, tá
Hogy a csi- be... - Pi-pi, pi-pi, pi-pi, pi...

Gó-lyát lá- tok, - Gó-lya vi- szi a fi- át,
fél láb ál- lok. mi meg a kis Ma-ri- kát.

Fecs-két lá- tok... - Meg-jöt-tek a fecs - kék... ti-ti, ti-ti, tá, tá
Ülj - le le - pe... - Me-se me-se mát - ka...

Ká - csa, ká - csa... - Kis - ka-csa für - dik... tá, ti-ti, tá, tá
Bent a bá - rány... - Bé - get a bá - rány...

Han-gyát lá - tok, - Han - gyák fe-ke - te... tá, tá, ti-ti, tá
E - sőt vá - rok!

Négy nagy figurát kirakva, a negyed-értékekből álló mondókát „olvassuk” mérőre, majd a szapora ritmusú mondókát hangoztatva megfigyeljük: *melyik nagy figurát apróztuk* a négy közül? A ritmus-motívum megfejtése után kicseréljük a nagy figurát (figurákat) két-két kicsire, és megismételjük a mondókát a figurákról „olvasva” (szótagolva).

II. A HALLÁST FEJLESZTŐ JÁTÉKOK

1. HALLÁSFEJLESZTÉS JÁTÉK KÖZBEN

- **„dallam-visszhang”** (motívumismétlés): Csicsserivel is játszhatjuk, körben állva.

A pedagógus minden gyereknek más motívumot énekel lalázva, Csicsseri (a gyerek) megismétli. Új dal hallás utáni tanulásánál is érdekes lehet először motívumokat, aztán egyre hosszabb dallamokat, végül az egész dalt ismételtetni egyénenként vagy csoportosan.

- **„telefonálás”**: Csicsseri tanítása helyett hazatelefonálhatunk nagymamának. A pedagógus játék-telefonba énekel egy motívumot lalázva, vagy a dal motívumát szöveggel, aztán a telefont átadja a gyerekeknek, s ő „visszatelefonálja”. Végül az egész dalt eltelefonálhatják a gyerekek nagymamának, egy-egy gyerek önállóan is.

- **„dallam-torna”**: a dalok eljátszása után megtanítjuk Csicsserinek is a dalt, úgy, hogy a *hangtávolságokat tornázva* tanítjuk Csicsserit röpködni – a dal hangkészletének megfelelően – a DALOK 6., 11., 14., 18., 22. és 27. oldalán látható színes ruhás kislányok tornája alapján.

- **„lufik”**: a dallam-torna után Csicsserit először a táblához rögzített, majd a *könyvben* található lufikon tanítjuk röpködni. Aztán a lufikat bevarázsoljuk a vonalrendszerbe, a sor elején lesznek segítségünkre az olvasásban. A gyerekek egyre kisebb térben érzik a hangtávolságokat.

- **„dallamrajz”** Csicsseri csőrével a levegőben, majd a könyvben.

- **„improvizálás”**: a gyermekkel vele született *improvizációs készséget* – gagyogás, énekbeszéd játék közben a babával – is fejleszthetjük játékos formában:

- a mondókák szövegére is improvizálhatunk dallamot (a gyakorolt hangkészleten belül) úgy, hogy először a tanár elkezd a mondóka 1. motívumát (dallam improvizáció), s a gyerek folytatja ugyanazzal a dallammal. Lehet motívumonként stafétában is. Később a gyerek a hangkészleten, a tonalitáson belül improvizálhatja tovább a mondókát.

- a dallam nélküli szerepjátékok közben is improvizálhatunk dallamot! (lásd *Játékleírások*)

2. A BELSŐ HALLÁST FEJLESZTŐ JÁTÉKOK

- **hangszerfelismerő játék**: az asztalra több különböző hangzású gyermekhangszert teszünk. Egy *hunyo* a pedagógusnak háttal állva fülel. A pedagógus a hangszerek közül valamelyiket megszólaltatja (egy ritmusmotívumot játszik), a gyerekek visszatapsolják. A hunyo megfordul, kiválasztja a hangszert, és megszólaltatja ugyanazzal a ritmussal. Ha helyes, a többiek eltapsolják a ritmust. Két ügyes gyerek közben kirakhatja a motívumot virágritmusokkal.

- **„dallambújtatás”**: Csicsserivel is játszhatjuk. Egy ismert dalt énekelünk, a 2. motívumot (négy negyedet) csak belső hallással követjük. (Csicsseri a dal ritmusát, vagy 4 mérőt kopog egy gyerek vállára), aztán megint énekelve folytatjuk stb. Csicsseri egy fa mögé is bújhat, s amikor ismét előbújik, énekelve folytatjuk a dalt. Mindezt egy gyerek is előadhatja Csicsserijével.

- **„Szólalj meg kis madárkám!”** A játékvezető madarakat (bogarakat) ábrázoló kártyákat oszt ki, melyekről egy-egy kedvenc dal jut eszünkbe: Péterke (s-l); Pipi, pipi (s-m); Éliás, Tóbiás (s-m-d); Kot, kot (d-s), stb. A csoportnak háttal álló *hunyo* felszólítására az a gyerek akire a pedagógus mutat, elénekli a dalt, a hunyo lalázva megismétli, majd megnevezi, melyik madár hangját hallotta. (Ezzel játékosan *előkészíthetjük a hangközfelismerést*. Előképzőben a hunyo utószolmizálhatja - elénekelheti szolmizálva - a dalt). *Dalfelismerő játékként* is játszhatjuk: a tanár lalázva énekel egy dalt, s aki ráismer a kártyáján található madárka dalára, visszaéneklie szöveggel.

A gyermekek hamarabb fognak tisztán énekelni, ha nem csak együtt énekelünk. Adjunk alkalmat az egyéni éneklésre is!

3. A TONALITÁS MEGÉREZTETÉSE

- dallam-tornával (pl. dó = guggolás)
- dallamrajzzal (pl. dó = lehajlás a fübe)
- a dalok éneklése zongorakísérettel

III. A FORMAÉRZÉKET FEJLESZTŐ JÁTÉKOK

- **„felelgetős”**: egy ismert mondókát, dalt motívumonként felelgetve adunk elő (fiúk–lányok; az egész csoport–Csicseri; két Csicseri stb.)
- **„dallambújtatás”**: motívumonként (lásd fent)
- **a formaérzékét is fejlesztő mozdulatsor**
  - dalos játék közben (Mackó, mackó; Fehér liliomszál)
  - mondókázás közben (Nyuszi fülét hegyezi)
  - mozdulat-improvizálás (Eke-te-pekete; Áronnak volt)

A KÖNYV HASZNÁLATA

Az egyik oldalról mondókás, a másik oldalról dalos könyvként lapozható. A MONDÓKÁK *belső címlapjára* rárajzolható a gyermek *óvodás jele*, ami segít abban, hogy a foglalkozásokon hamar rátaláljon a saját könyvére. Az oldalszámokon kívül az *oldalszám-rajzok* (általában az adott oldal témájához kapcsolódó figurák) is segítenek az oldalak kikeresésében.

A mondókákat lapozva haladjunk előre a könyvben, az évszakok változásait figyelemmel kísérve. Időnként a dalokat is lapozzuk fel, hogy *Csicserivel* elénekeljük kedvenc dalainkat és a játékos nagy lufik után megtanítsuk röpdülni a könyv lapjain lévő kisebb lufikon és a színes hangjegyeken is. A dallam-tornát is követhetjük a könyv rajzairól.

A könyvben található mondókákat játék közben *kiolvasónak* is lehet használni, így a gyerekek szinte észrevétlenül tanulják meg őket (Csóka, csóka; Piros tálban). A dalokat sokszor énekeljük, Csicserivel tornázzuk, a lufikon röptessük énekelve. Amikor a gyermek a könyvben meglátja a figurákat, már egyedül is el tudja „olvasni”!

A dalokat, mondókákat nem a könyvből tanuljuk meg, hanem csak emlékezetből, a játék közbeni (észrevétlen) memorizálás után, a figurákon felismerve „olvassuk” el. A foglalkozáson csak rövid időre (*pihenésképpen*) nyissuk ki a könyvet, a témakörhöz tartozó sok játék és az olvasást előkészítő készségfejlesztés után. Sok eszközzel segíthetünk előkészíteni az „olvasást” (lásd: *Eszközök, Készségfejlesztés*). A mondókák „olvasásával” kezdjük. A könyvben az *oldalpárok* általában egy témához kapcsolódnak (például 6-7. oldal: a szőlőben).

I. A MONDÓKÁK, VERSEK „OLVASÁSA”

<p>5. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„...óvodába indulok”) Járáshoz mondogatjuk. Csicséri kopogtathatja az ablakokat (mérőre). Ha elfogytak az ablakok, előlről kezdünk kopogtatni.</p>
<p>6-7. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„Elmentem én a szőlőbe...”) Kiszámolhatjuk a játékokhoz a szereplőket. <i>Gyertek lányok...</i>:Kisétálunk a szőlőbe. A 2. versszakban dalolhatunk (lásd:Játékleírás), egyre gyorsabban szaladva. Sokat játsszunk a szőlőben! Elringathatjuk a kukoricacsuhébabát (Csicsíj, baba). A természettel piacra mehetünk, ott is kijátszhatjuk magunkat! Az óvodában és otthon a könyvből elmesélhetjük élményeinket. A lányokra mutatva (mérőre) „elolvashatjuk” a mondókát és a kiszámolót.</p>
<p>8-9. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„Peregnek a falevelek...- „Esik eső...”) Sok körjátékot játszhatunk a fa alatt (az óvoda udvarán és képzeletben a szobában). Játshatunk a levelekkel, a szobában utánozhatjuk a levelek hullását (ujj-tornák, ugrálás). A rajzról is felszedegethetjük a leveleket Csicséri csőrével, akinek a gyermek az ujjával segít ugrálni a levélkupacokra és a pocsolyákra (mérőre).</p>
<p>10-11. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„csigabiga” – „kerékforgatás”) Csigavonalban járunk, keverjük a levest; nagy karmozdulattal forgatjuk a kereket, közben ritmikusan mondókázva (lassan, gyorsan) Csicséri csőrével rajzoljuk a csigavonalat; forgatjuk a kereket (lassan, gyorsan)</p>
<p>12-12. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„orsógurítás”) A napos, holdas, orsós játékok után a „Gurul a nap” verset mondogatva a levegőben kört forgatunk (laza karral és csuklóval). Az „Elgurul az aranyorsó” verset mondogatva a levegőben karunkkal lassan nagy félkörívet rajzolunk és vissza, majd a nagy ív mentén a levegőben orsóvonalat rajzolunk Csicséri csőrével. A lapon finomabb csuklómozdulattal rajzoljuk át Csicséri csőrével a napot, és az orsóvonalat. Az 1. motívumot a bal oldali („Elgurul az aranyorsó...”), a 2. motívumot a jobb oldali rajzon („Elgurul az ezüstorsó...”), közben ritmikusan mondjuk a verset.</p>
<p>14. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„Dirmeg-dörmög...” – „Mackó brummog...”) Verselés közben kilépjük a versek ritmusát. Két csoportban (vagy két gyerekkel) is játszhatjuk, változtatva a verseket. Kipróbálhatjuk „két szólamban is”: amíg a nagy maci verselve nagyokat lépeget, addig a kicsi egy helyben, némán kicsiket lépeget. (Fordítva is lehet játszani.) A verset ritmizálva (szótagolva–mérőzve) mutatunk a figurákra, majd a lábnyomokra. A pedagógus vagy egy gyerek hangosan kopogtathatja a mérőt. Változtatva olvashatjuk a figurákat (azonos mérővel): nagy, nagy, nagy, nagy, ki-csi, ki-csi, ki-csi, ki-csi; nagy....</p>
<p>15. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„Kácsa...” – „Kicsi kacs...”) A dalok játéka után kilépjük a ritmusokat. Először a dalokat énekelve „olvassuk” a figurákat, majd a pálcika-ritmust ritmusnévvel. Ezt is váltogathatjuk azonos mérővel, mint az előző oldalon: tá, tá, tá, tá, ti-ti, ti-ti, ti-ti, ti-ti, tá... „vonalhúzogató”: Csicséri csőrével átírjuk a pálcika-ritmust</p>
<p>16. o. Játék: Könyv:</p>	<p>(„Csip, csip csóka...”) Mondóka, de énekelni is lehet (lásd: Dalok) Kézcsípés ritmikus karmozgással. Csipi csóka...; Csóka, csóka...: A gyerekek nyakában lévő Csicséri-fészkekre mutogatva kiszámolhatjuk, ki törheti meg a diót (a dióval kopogtatunk: mérőre, majd szótagolva). Táblára rajzolt diót vagy mágneses figurát is kopogtathatunk. Itt vezetjük át a gyermeket a <i>mérő-ritmusú</i> mondókáról (Csip, csip csóka) a <i>szapora ritmusú</i> mondókára (Csipi csóka: a fészkekre mutatunk mérőre) <i>Csóka, csóka...</i>: A fűcsomókra mutatunk mérőre, majd a diókra szótagolva. Olvassuk el a diókat így is: ki-csi, ki-csi, ki-csi, nagy. Kopogjuk ki az asztalon (Csicséri csőrével).</p>

17. o. Játék:	(„Mókus ugrál... ”) Kiolvasó lehet a „Hopp mókuska” játékhoz, de a mondókára ugrándozó mókust is kiolvashatjuk.
Könyv:	(„Piros tálban... ”) Kiolvashatjuk Katót, aki a mondókára kopogtat mogyoróval egy piros tálra (mérőre, majd a mondóka ritmusára). A 17.oldaltól az oldalak felső mondókáit a mérőre mutogatva olvassuk, mint a kiolvasókat (akkor is, ha szapora ritmusúak). A lap alján lévő mondókát is először mérőre (a fücsomókra mutatva), majd szótagolva (a figurákra mutatva) olvassuk.
18. o. Játék:	(„Kamrában az egerek... ”) A verset kiolvasóként is alkalmazhatjuk (például a „Ha én cica...” játékhoz).
Könyv:	Az üvegekre mutatunk mérőre. „Cini-cini...”: A kekszre mutatunk mérőre. A sor végén az egérlyuk mögött egy macska leselkedik, ezért az egerek visszazsaladnak a sor elejére, és folytatják a mondóka 2. sorával. Majd az egerekre mutatunk szótagolva, aztán ismét megijednek az egérlyuktól. Olvassuk így is: ki-csi, ki-csi, ki-csi, nagy. Majd a pálcika-ritmust: ti-ti, ti-ti, ti-ti, tá.
19-27. o.	Hasonlóan az előző játékos feladatokhoz, az évszakok változásait követve.
28-29.o. Játék:	(„Fű, fű, fű... ”) Kiolvashatjuk a szereplőket a fűben játszott játékokhoz (a szünetre is mutatunk mérőre).
Könyv:	A fejekre, a szünetben a fészkekre mutatunk mérőre. (Csicseri beröpl a fészekbe). Először a szünetben egy ritmushangszer szólaljon meg a mérőre. Később csak gondolunk rá, de nem szól semmi, csak ritmikusan rámutatunk a fészkekre.

II. A DALOK „OLVASÁSA”

5. o.	(„.....te kis madár, hová mégy?”) Csicserivel ismerkedve, sétálgatva mondogatjuk a verset.
6-7.o Játék:	(„Zsipp, zsupp” - „Hinta... ”) A dalok játéka (karlengetés, hintáztatás) után eltornázzuk azokat Csicserivel (<i>s-m torna</i>), majd a levegőben (lehet a táblai rajzot messziről követve) dallamot rajzolunk Csicseri csőrével.
Könyv:	A szalmaszálat és a fűszálat átrajzoljuk Csicseri csőrével, közben énekelünk. A kislányok tornáját leutánozzuk a dalokat énekelve.
8-9. o. Játék:	(„Libi, libi, libuskám”) Csoportosan, vagy szólóénekekkel hívogatjuk az állatokat (báb, ujjbáb, fejdísz). Csicserinek is megtanítjuk, hogy röpülve is tudja énekelni (<i>s-m torna; s-m lufik</i>) a dalokat. A kézjelek és a s-m hangok tudatosítása csak a készségfejlesztés után történjen!
Könyv:	A lap tetején lévő lufikon is megtanítjuk Csicserit röpülve énekelni. A vonalrendszerbe bevarázsolt kis lufikat figyelve, a figurákat mutatva is elénekeljük, majd elszolmizál-hatjuk a dalokat, kézjellel is. Xilofonon is megtanulhatjuk.
10-27.o.	Hasonlóan a s-m dalokhoz . Nem a tudatosítás, hanem a játékos készségfejlesztés a fontos! (<i>A ré</i> és a <i>fű</i> tudatosítása elhagyható.) A szolmizáció tudatosítása <i>nélkül</i> is játszhatunk, tornázzhatjuk a dalokat. A könyvből akkor „olvassunk”, ha már a memóriánkban van a dal, megtanítottuk Csicserinek is tornázni, a lufikon röpülve énekelni (együtt és szólóban is).

A TANMENET HASZNÁLATA

A tanmenet-javaslat bal oldalán a zenei anyag, jobb oldalán a hozzá tartozó készségfejlesztés található. Ezért a tanmenet összefüzésekor célszerű a nyomtatás után egymás mellé helyezni a bal, illetve a jobb oldal lapjait, hogy egyben lássuk a témaköröket, évszakonként.

A tanmenet-javaslat ütemterve a zeneóvoda-foglalkozások (heti 1-2 alkalom) tananyagához igazodik, de a játékos ötletek és a könyv alkalmazható az óvodai foglalkozásokhoz is (ének, magyar, környezetismeret, matematika). A tanmenet-javaslat szerint a könyv két részében párhuzamosan lehet haladni. Egyik foglalkozáson a mondókáknál, másikon a daloknál nyithatjuk ki a könyvet.

A könyv dalai és a kiegészítő anyaghoz ajánlott dal-játékok többsége megtalálható az óvoda- és zenepedagógusok által használt kiadványokban (lásd: *Rövidítések*) A nehezebben hozzáférhető dalokat, játékokat a *játéktípus* megnevezése és az útmutatóban található *játékleírások* és kottamelléklet alapján taníthatjuk. Válogathatunk a variánsok közül. Előkészíthetjük a CSICSERGŐ előképzős könyv játék- és dalanyagát. A CSICSERGŐ óvoda könyvben néhány hiányzó zárómotívummal közölt dal teljes kottaképe a *Játékleírások* fejezetben található.

(Minden dal előfordul a CSICSERGŐ előképző 1. olvasókönyvben is, ötvonalas kotta formájában.)

1. A KÖNYV DAL-ANYAGA

Dalok, játékok (CsÓ - jl.)	Játék-típusok	ÉÓ	CsE/1. - (Ú)
Aki nem lép egyszerre	induló	82.	30
Az ágy alatt (jl.)	páros forduló, szökdelő		29
Bent a bárány	(Kinn a kecske... változata)		(46)
Cicuskám, kelj fel	fogócska		34
Csett Pápára (kotta-jl.)	lovagoltató; nevetető	112.	38
Csiga-biga gyere ki (s-m)	állathívogató		22
Csiga-biga gyere (s-mrd)	állathívogató		53
Csip, csip csóka	kézesípés, hess		6
Csön, csön gyűrű (kotta-jl.)	gyűrűs játék	122.	37
Elvesztettem zsebkendőmet	párcsere – tánc	86.	54
Erdő mellett	mozdulatutánzó - fűrészelés		41
Éliás, Tóbiás	tréfás csúfoló		30-(Ú)
Fecskét látok (<i>rövid változat</i>)	tavaszcím		47
Hinta palinta	hintáztató	73.	31
Hogy a csibe	párbeszéd - kergető	195.	47
Kácsa, kácsa	párfogó, ügyesség	127.	70
Kicsi kácsa (kotta-jl.)	páros forgás		22
Konkolylevél	Anyák napi köszöntő dal		41
Libi, libi	állathívogató		12
Péterke	katica röptető		33
Pipi, pipi	ujj-játék		11
Süss fel nap (kotta-jl.)	naphívogató		35
Vízi ember	állathívogató		22
Zsipp, zsupp	hintáztató	71.	14

2. KIEGÉSZÍTŐ ANYAG – az ajánlott kiadványokban kikereshető (lásd: Rövidítések)

ŐSZ	Játéktípusok, szerzők	ÉÓ	ZhÓ	Kgyj.	CsE-(Ú)
A part alatt	mozdulatutánzó		23.	90.	
Elmentem én a vásárra	tréfás dal		130.		
Erre kakas	páros forduló	26.			1./ 49
De jó a dió	Kodály - Csukás	225.			1./ 34
Főzzünk, főzzünk	fogyó sor – szerepjáték				1./ 34-Ú
Fussunk, szaladjunk	szobrozáshoz	65.			
Gyertek lányok (dal) Ú	vonulós - gyorsulva				1./ 73
Hej a sályi	hangfelismerés	88.			1./ 53
Hold, hold	kapu – láncsor	83.			1./ 42
Itt a köcsög	köcsögös	38.			1./ 38
Jön egy varjú (ro.gyd.)	szerepjáték				1./ 41
Két krajcárom			294.		
Kukurikú Kelemen	ügyességi				2./ 43-Ú
Lipem-lopom	kergető – csősz	202.			1./ 46
Poros úton (mondóka) Ú	csúfoló	52.			1./ 26
Sári néni utazik Ú	énekes párbeszéd				1./ 19
Sika, sika	pörgető vagy szerepcsere	134.			1./ 44
Sötétes az erdő	kérő - külső sor		179.		2./ 29
Süssünk, süssünk	kanyargó lánc		180.		
Ősszegyűltek	tréfás dal - szerepjáték		350.		
Vili vári	páros forduló	60.			
TÉL					
Azt mondják, hogy a cipő-dal	Kodály - Weöres	291.			2./mf.
Csengő...(Mikulás v.)	Méhes Mária Viktória				1./ 50
Egy boszorka	tréfás gyermekdal		298.		2./ 75
Hőember, hőember	Vass - Donászy	248.			
Hull a hó	Ádám Jenő – Gazdag Erzsi		228.		
Komatálat hoztam	szerepcsere – szóló ének	203.			1./ 71
Mackó, mackó	ugrálós, páros kör –elugró				1./ 48
Tüzet viszek(s-m-d vá.) Ú	tűzvívó				Ú
TAVASZ					
Boglya tetején	ügyességi				1./ 56-Ú
Cirmos cica	kiszámoló, fogócska	151.			1./ 20
Csincsele	énekes párbeszéd – szerepj.			68.	1./ 23-Ú
Fehér liliomszál	szerepcsere	114.			1./ 37
Gólya bácsi	szerepcsere – énekes párbesz.	189.			1./ 48
Hopp mókuska	szökdécselés	171.			1/ 60
Kering az orsó	körjáték, guggolás	140.			2./32
Komatálat	Szerepcsere – szóló ének	99.			1./ 71
Méz, méz, méz	gyarapodó			58.	1./ 33 - Ú
Tormásember	kergető	105.			1./ 35
NYÁR					
Aluszol-e jó juhász?	párbeszéd		20.		1./ 72
A pünkösdi rózsza	párválasztó –tánc	145.			1./ 72
Abécédé	tréfás gyermekdal		22.		2./ 77
Cincom láncom cérna Ú	sorgyarapodó				1./ 73
Gyí te, gyí te	lovagoltató	161.			2./ 43
Hol jártál	énekes párbeszéd		26.		1./ 69
Kis kacska fürdik	szerepcsere	115.			1./ 37
Körtéfa	ki- befordulás	173.			1./ 33 - Ú
Mért küldött az	hidasjáték	106.			1./ 70
Most jöttem Bécsből	kifordulás	131.			
Pám, pám, paripám	ügyességi			67.	
Teríti a lány	szerepjáték		19.	89.	1./ 72
Ugráljunk	ügyességi	110.			2./mf.

TANMENET-JAVASLAT

	Téma	Zenei anyag	Kiegészítő anyag	Zenei elemek
Ö	óvodában	Mondókák: 5; 6-7.o. Dalok: 5. o.	Vili vári Dombon törik (jl.) De jó a dió	egyenletes lüktetés lépés mérőre
	szőlőben piacon	Egy, kettő, három Elmúlt a nyár Gyertek lányok Elmentem én a szőlőbe	Hátamon a zsákom Lipem-lopom Gazda és kecske (jl.) Szólj síp Itt a köcsög Hej a sályi piacon Itt árulják a szilvát (jl.) Csere-bere (jl.) Csicsíj, baba (jl.)	
S	erdőben esőben	M: 8-9 D: 6-7 Levél a szélben Sárgulnak a Peregnek a Esik eső Gomba, gomba Zsipp, zsupp Hinta palinta	Esik az eső Keress kopó (jl.) Erdő mellett Fújja a szél (jl.) Fussunk, szaladjunk	s - m előkészítése magas-mély halk-hangos a dalok ritmusának kilépése, kitapsolása
	baromfiudvar csiga-biga sütés-főzés malom kerék	D: 8-9 M: 10-11 Libi, libi Pi, pi, pi, pi Vízi ember Csiga-biga Kavarom a levesem Csigabiga Lassan forog a kerék Az én apám	Ugrándozik brekeke (jl.) Kicsi kacsa (jl.) Mit ásol héja (jl.) Boszorkás Jön egy varjú A part alatt; Kanalas (jl.) Ángyom süttött rétest Süssünk, süssünk Tekeredik a kígyó Két krajcárom Sári néni utazik (jl.) Zireg-zörög (jl.) Poros úton (jl.)	s – m kézjele és tudatosítása nagy-kicsi lépések
Z	baromfiudvar nappal-éjjel	M: 12-13 D: 10-11 Elgurul az Gurul a nap Éliás Az ágy alatt Süss fel nap	Hüvelykujjam (jl.) Hold, hold Egyél libám Kot, kot, kot, kot (jl.) Összegyültek Kering az orsó Kukurikú Kelemen Erre kakas; Sika, sika	s – m – d előkészítése

Játékos készségfejlesztés		Zenehallgatás	Eszköztár	
játék közben mozgással	a könyvben kis térben			
<p>mérőre: - járás, - csörgés - kiolvasó</p> <p>dalok, szerepjátékok <i>ritmusvisszhang</i> (diócsörgés)</p> <p>mondóka <i>improvizálás</i> a s-m hangokon: (Hátamon a ...)</p>	<p>ritmikus <i>képolvasás</i> mérőre</p>	<p><u>Gryllus Vilmos:</u> Alma, alma</p>	<p>síp, furulya harang csörgő köcsög</p> <p>dió kukoricacsuhé-baba</p>	Ö
<p><i>s - m torna</i></p> <p>ujjtorna</p> <p>halk-hangos dinamikai játék (Keress kopó)</p>	<p>s – m dallamrajz</p>	<p><u>Gryllus:</u> Hová mégy falevél... Hallgat az erdő Csepp, csepp... Gomba-dal</p>	<p>Csicseri-ujjbáb</p>	S
<p>Csicseri röptetése a <i>s-m lufikon</i> a dalok hangjain</p> <p>járás csigavonalban karkörzés, kerékfogatás</p> <p>Libi, libi... (a dal ritmusának kijárása)</p>	<p>s - m <i>dallamrajz</i> s - m dalok éneklése a figurákról szöveggel</p> <p><i>csigavonal</i> rajzolása</p> <p><i>kerékfogatás</i> Csicseri csőrével</p>	<p><u>Gryllus :</u> Csigabiga Gágogó</p>	<p>s-m lufik xilofon</p>	Z
<p>s – m – d torna</p> <p>orsógurítás</p>	<p><i>orsóvonal</i> rajzolása Csicseri csőrével</p>	<p><u>Gryllus:</u> Színvilág</p>		

	Téma	Zenei anyag	Kiegészítő anyag	Zenei elemek
T É L	kicsi és nagy állatok	M:14-19 Dirmeg-dörmög; Mackó brummog Kácsa, kácsa Kicsi kacsa Csip, csip csóka Csipi csóka Mókus ugrál Piros tálban Kamrában az egerek Cini-cini Nyuszi fülét Nyuszi, nyuszi	Csip, csip, csip (jl.) Cini-cini (jl.) Egeres Mackó, mackó ugorjál	mérő, ritmusfelelés tá tá tá tá ti-ti ti-ti ti-ti ti-ti nagy-kicsi ismétlőjel ti-ti ti-ti ti-ti tá tudatosítása
	katonásdi	D:12-13 Hinta, palinta Aki nem lép	Teríti a lány Tüzet viszek (jl.)	s – m – d dó kézjele és tudatosítása
	kovácsnál csizmadiánál Mikulás várás	M:20-21 D:12-13 Szeget üt a kalapács Kipi-kopi kalapács Jákoknak volt Azt mondják, hogy Aki nem lép	Csett Pápára (jl.) Poros úton (jl.) Azt mondják...(dal) Nincs szebb madár Hull a pelyhes Csengő-csengő	ti-ti ti-ti ti-ti tá gyakorlása
	havazás hideg tél karácsony újév farsang	M:22-23 Hull a hó Nagy a hó Ha-ha-ha Kicsit ér!	Hóember Hull a hó Komatálat hoztam Hipp, hopp, farsang (jl.)	ti-ti tá ti-ti tá tudatosítása

Játékos készségfejlesztés		Zenehallgatás	Eszköztár	T É L
játék közben mozgással	a könyvben kis térben			
lépés mérőre ritmusfelelés (Dirmeg; Mackó)	a mondókák ritmikus olvasása a figurákról	<u>Gryllus:</u> Mókus, mókus Hegedül a kiséger	dió, mogyoró csörgő	
„állat-figurák” kirakása	<i>vonalhúzogató:</i> tá ti-ti rajzolása Csicséri csőrével		állatfigurás játék	
<i>l-s - m torna</i> (Kácsa, kácsa Csip, csip csóka)				
<i>s - m - d torna</i> Csicsérrivel (Éliás, Tóbiás)	<i>s-m-d</i> dalok éneklése a figurákról szöveggel, szolmizálva kézzel	<u>Kodály:</u> Háry János A jó lovas... Intermezzo	<i>s-m-d lufik</i>	
Csicséri röptetése a <i>s - m - d lufikon</i> a dalok hangjain				
ti-ti ti-ti ti-ti tá (Jákobnak volt...) <i>ritmusképlet:</i>	a mondókák ritmikus olvasása a figurákról	<u>Gryllus:</u> Őszi ének Hallod-e te kiskovács?	ritmushangszerek xilofon	
kijárása kitapsolása kirakása (élő ritmus, virágritmus)	mondóka <i>improvizálás</i> <i>s-m-d</i> hangokon	Hull a hó (ZhÓ) Mikulás dalok	virág- ritmuskártyák állatfigurák	
ti-ti tá ti-ti tá (Ha-ha-ha) ritmusképlet kirakása	a mondókák ritmikus olvasása a figurákról	<u>Gryllus:</u> Fehér karácsony Beköszöntő	harang ritmushangszerek virág- ritmuskártyák állatfigurák	

	Téma	Zenei anyag	Kiegészítő anyag	Zenei elemek
T A V A	tavaszvárás a tavasz ébredése	D: 14-15 M:24	Cirmos cica Karolina patyolat	l-s előkészítése
		Süss fel nap Péterke Cicuskám	Gólya bácsi, gólya Fehér liliomszál	lá kézjele és tudatosítása
		Megjöttek a fecskék Mese, mese mátká	Hátamon a zsákom Eresz alól fecskefia (jl.)	ti-ti ti-ti tá tá tudatosítása
S Z -	virágok rovarok madarak Anyák napja	M:25 D:18-21 Dongótánc Heverek a fűben Csett Pápára Csön, csön gyűrű Csip, csip csóka	Csett Pápára, pillangóra (jl.) Kis kacska fürdik Fehér liliomszál Méz, méz, méz Tormás ember Csincsele, bombola Sötétes az erdő	l- s - m
		Konkolylevél Erdő mellett	Sika, sika Jön egy varjú a malomba	l- s - m - d
N Y Á	madarak rovarok	M:26 D:22-23 Fecske csicsereg Fecskét látok Hangyák Bent a bárány Hogy a csibe Héja, héja	Hol jártál báránycám? Aluszol-e jó juhász? Ülj le lepke (jl.)	tá tá ti-ti tá tudatosítása m- r- d előkészítése ré (kézjele és tudatosítása)
		M:27 D:24-29 Béget a bárány Kis kacska Csiga-biga/ változat/ Elvesztettem Kácska, kácska Fű, fű, fű Süss fel nap	Most jöttem Bécsből Ugráljunk Pám, pám paripám Gyí te, gyí te, hopp Körtéfa Cirmos cica Tormásember A pünkösdi rózsa Mért küldött az úrasszony Koszorú Teríti a lány Cincom láncom céna (jl.)	tá ti-ti tá tá tudatosítása s - m-r-d tá szünet l-s-f-m-r-d fá (kézjele és tudatosítása)

Játékos készségfejlesztés		Zenehallgatás	Eszköztár	
játék közben mozgással	a könyvben kis térben			
s-l torna; <i>lufik</i> ti-ti ti-ti tá tá (Mese, mese mátká) ritmusképlet: kijárása, kitapsolása kirakása	s-l dallamrajz s-l dalok éneklése a figurákról szöveggel, a hangjegyekről szolmizálva mondókák ritmikus olvasása mondóka <i>improvizálás</i> s-l hangokon (Mese, mese)	<u>Gryllus:</u> Duda Füstifecskék Gólyahír	xilofon <i>l-s lufik</i> élő ritmus virág- ritmuskártyák virág- képeslapok (Csincsele)	T A V A
lovagoltatás l-s –m torna, <i>lufik</i> fűrészelés utánzása mérőre l-s- m- d torna, <i>lufik</i>	mondóka <i>improvizálás</i> l-s-m hangokon (Mese, mese) l-s-m dalok éneklése a figurákról szöveggel, a hangjegyekről szolmizálva l-s- m- d dalok éneklése a figurákról szöveggel, a hangjegyekről szolmizálva		<i>l-s- m lufik</i> Ritmus- hangszerek állatfigurák <i>l-s- m- d lufik</i>	S Z -
tá tá ti-ti tá (Fecske ficsereg) tá ti-ti tá tá (Kis kacsa fürdik) ritmusképlet kirakása m-r-d torna, <i>lufik</i> s - m-r-d torna, <i>lufik</i>	a mondókák ritmikus olvasása m-r-d ; s – m-r-d dalok olvasása szöveggel, szolmizálva	<u>Gryllus:</u> Hangyák Tavaszi Nyár	virág- ritmuskártya állatfigurák <i>m-r-d lufik</i> <i>s- m-r-d lufik</i>	N Y Á
tá szünet érzékeltetése mozgással mérőre: - ugrálással (Ugráljunk...) - kiszámolóval - daljátékokkal <i>l-s-f-m-r-d torna</i> (fá kézjele, tudatosítása) s-f-m-r-d sorvégű és hangkészletű dalok, játékok	s-f-m-r-d dallamrajz (Kácsa, kácsa) dallamlépcső tá szünet: Fű, fű, fű... mondóka olvasása mérőre	<u>Kodály:</u> Hány Ábécédé	virág- ritmuskártya állatfigurák	R

I. A KÖNYV MONDÓKÁI, DALAI

1. MONDÓKÁK

7. o.: **Gyertek lányok...** a mondóka után a 2. versszakot énekelhetjük sétálva.

Gyer- tek lá - nyok a sző - lő - be, Ten - ger - csi - ga lágy a macs - ka...
 Szed-jünk sző - lőt zseb - ken - dő - be, (sokszor ismételve, egyre gyorsabban)

15. o.: **Kicsi kacsa...** (páros forgó)

Ki - csi ka - csa, ki - csi ka - csa...

Kicsik: Lányok keresztezett kézfogással körbeforognak.

Nagyobbak: Két lány egymással szemben állva, kezüket keresztben előrenyújtják, összefogóznak, derekukat és karjukat megfeszítve oldalozó lépésekkel gyors pörgésbe kezdenek és körbeforogva éneklik a dalt.

18.old: **Cini-cini kisegér...**

A *kisegér* közepén áll. Körülötte krétaköröket (egérlyukak) rajzolunk. (Egyel kevesebbet, mint ahány gyerek van.) Mikor elmondtuk a mondókát, mindenkinek át kell szaladni egy másik körbe (körök helyett székekre is ülhetünk). Az lesz a kisegér, akinek nem jut kör.

1. DALOK

8. o.: **Pipi, pipi...** (ujj-játék)

A csőr tátogásának utánzása 2 ujjal: a dalt énekelve, ritmikusan (mérőre, vagy a dal ritmusára) a hüvelykujjra lendítjük a 2.-3.-4.-5.ujjakat.

10. o.: **Az ágy alatt...**

A gyerekek kettős oszlopban, kézfogással sétálnak (vagy keresztezett kézfogással szökellnek). „Fordánc”-ra hirtelen megfordulnak és az ellenkező irányba folytatják a játékot.

18. o.: **Csett Pápára ...** (lovagoltató)

Csett Pá - pá - ra, Ló há - tá - ra, Csett, csett, csett.
 Buggy - rot kö - tők A há - tá - ra,

19. o.: *Csön-csön gyűrű...*

Csön, csön, gyű - rű, A - rany gyű - rű, Itt cső-rög, itt pő-rög, itt add ki!
Ná - lad, ná - lad, E - züst gyű - rű.

II. KIEGÉSZÍTŐ ANYAG

1. ÜGYESSÉGI JÁTÉKOK

1. *Áronnak volt ... (mozdulatutánzó)*

Középen Áron áll. Azok mást...: ritmikus mozdulatsort talál ki. *La, la, la...*: a többiek utánozzák. Áron választ maga helyett egy új Áront (Áron helyett a gyerek nevét is mondhatjuk)

Á - ron - nak volt hét fi - a, hét fi - a, Hét fi - a volt Á - ron - nak.
A - zok mást nem tet - tek, Lá - lá - lá - lá, lá - lá - lá, lá - lá - lá - lá lá - lá - lá.
Csak min - dig így tet - tek:

2. *Csipp, csiripp, ... (ujj-játék)*

Csipp, csiripp, csöpp veréb Csipkedi a meggyet,
Csipp, csiripp, csöpp veréb, Csípj nekem is egyet! (*Pákolitz István: Veréb - részlet*)

Ujjtorna mérőre: A vers mondogatása közben két ujj nyitása–zárása: a 2.-3.-4.- 5. ujjakat egymás után, ritmikusán a hüvelykujjra lendítjük. A foglalkozás végén az ujj-játék közben **értékelés**: „meggy” – piros pont (a kézfejre nyolcad hangjegy)

3. *Eresz alól fecske fia...*

Eresz alól fecske fia ide néz, oda néz: (*kukucskálás jobbra, balra*)
Van-e hernyó, hosszú kukac, ízesebb, mint a méz. (*hullámvonal mutatása kézzel*)
Csőrét nyitja ám, buzgón, szaporán, (az *ujjak nyitása, zárása*)
Kis bendőbe mindenféle belefér igazán. (*a has simogatása*)

4. *Csett Pápára, pillangóra...* (lovagoltató)

Csett Pá - pá - ra, pil - lan - gó - ra, Hol - nap dél - re Ko - má - rom - ba,
Csett, csett, csett, csett, csett! Tú - rós a má - csik, csik, csik, csik.

5. Csicsfj baba...(ringató)

Csi - csfj, ba - ba, nin - csen pa - pa,
El - ment a - pa a ma - lom - ba!

6. Fújja a szél...

Fújja a szél a fákat, (*törzshajlítás nyújtott karral oldalra*)
Letöri az ágat, reccs! (*guggolás*)

7. Hüvelykujjam...

Hüvelykujjam korán kelt, (*az ujjak nyitása*)
Ablakokon kopogott, (*kopogás utánzása*)
A négy szomszéd kiugrott, (*a másik négy ujj nyitása*)
S köszöntötték: Jó napot! (*integetés*)

8. Poros úton...

Poros úton kocsi zörög, (*a combok ütögetése*)
A kereke gyorsan pörög. (*pörgetjük a két kezünket*)
Sári néni vezeti (*a vezetés utánzása*)
Aki látja neveti. (*a szánk elé tesszük a kezünket és nevetünk*)

9. Ugrándozik brekeke...(ugrálás páros lábbal mérőre)

Ugrándozik brekeke,
Nincsen neki melege.
Majd lesz neki melege,
A fiúkból (*a lányokból*) elege.

10. Zireg-zörög...

Zireg-zörög, nyikorog, (*ritmikus járás karkörzéssel*)
Országúton mi forog?
Kicsi kocsi megy az útra, (*gyorsabb járás*)
Csak egy kicsi csacsi húzza.

2. SZEREPJÁTÉKOK

A dallam nélküli szerepjátékokkal gyakorolhatjuk a *dallam-improvizációt!*
(Kezdetben a pedagógus lehet az anya, vagy a gazdasszony, aki kezdi a dallam-improvizálást.)

1. Gazda és kecske...

A *gazda* kérdi a körben állóktól: – Nem láttátok a kecskémet? *Mind:* – Nem.
A *legutolsó:* – Itt van egy a szőlőben!

Gazda:

- Kecske, kecske! Mit csinálsz a szőlőmben'?
- Kapáltad-e?
- Metszeted?
- Bújtattad?
- Nem félsz, hogy most megfoglak?

Kecske:

- Szőlőt enném, ha vóna.
- Most kapálom.
- Metszettem bizony.
- Bújtattam bizony.
- Nem bíz én. Itt is lik, ott is lik.

2. Itt árulják a szilvát...(szembekötősdí)

Bekötik a *cica* szemét, az *egerek* pedig körülötte ugrálva kérdik tőle:

– Macska, macska mit keressz (keresel)? – Egeret.

– Fogj meg engem, ha lehet!

Erre megindul a macska, az egerek pedig körülötte tapsolva kiabálják:

Itt árulják a szilvát,

Ropogtatják a magvát.

Ha valakit megfog a macska, megkérdezik tőle (vagy a megfogott énekelve kérdezi):

– Mit fogtál? – Egeret.

– Mi a neve? - X.Y. (ha kitalálta, az lesz a macska).

3. Kemencés...

Az *anya* után a *libák* sorban állnak. A *farkas* egy pálcával (lábával) ásást utánoz.

Anya:

– Mit ás kend, farkas koma?

– Mit süt benne?

– Hol vette a lisztet?

– Hol vette a tojást?

– Hol vette a sót?

– De megverik a lopásért!

– No, szálljon hát!

farkas:

– Kis kemencét!

– Kalácsot.

– Loptam.

– Loptam.

– Loptam.

– Szálllok én!

A *farkas* igyekszik a sor végéről elkapni egy libát. Az *anya* mindig elébe ugrik énekelve:

– Csavarodj, farkam! (ss m s m)

Ha már csak egy liba marad, így védi az anya:

– Csavarodj, farkam! Ezt az egyet nem adom, szolgálómnak fogadom!

4. Kot, kot...(kiszámolhatjuk a tyúkanyót):

Kot, kot, kot, kot, kot - ko - dács!
Min - den nap - ra egy to - jás!

5. Mit ásol héja?... (Tyúkozás)

A gyermekek kézfogással egymás mögé állnak. Az első az „*anya*”, a többiek a „*csirkék*”. Az anyával szemben a „*héja*” guggol, és egy fadarabbal ássa a földet.

Az „*anya*” és a „*héja*” felelgetve énekel:

Anya:

héja:

-Mit á - sol, hé - ja? - Göd - röt.
- Mi - nek az a gö - dör? - Tü - zet be - le - rak - ni.
- Mi - nek az a tűz? - Vi - zet me - le - gí - te - ni.
- Mi - nek az a víz? - Tyú - kot ko - pasz - ta - ni.
- Ki - é - ből? - Ti - éd - ből.

Anya: – Anya vagyok, nem hagyom! *Héja:* – Héja vagyok, ellopom!

Erre a *héja* igyekszik a leghátulsó csirkét elkapni. Az *anya* karjait széttárva védi a *csirkéket*, akik a háta mögött a héjával ellentétes irányba menekülnek.

Az *anya* így biztatja őket: – Göndörödj hátam, göndörödj! Tekeredj farkam jobbra, balra!

3. EGYÉB JÁTÉKOK, DALOK

1. *Cincom láncom cérna...* (sorjáték, fogyó-gyarapodó)

Cin-com lán-com cér - na, Én ba - rá - tom, Er - zsi lá - nyom, lépj i - de a sor - ba!
Ki jön Ba - zsa - lét - ba?

A „*hívó*” szemben áll a sorral. A dal első felét valamennyien éneklük. Az „én barátom” szövegrésztől csak a *hívó* énekel, és a kiválasztott gyermek nevét fűzi a dalba. Aki a nevét hallja, kézfogással csatlakozik hozzá. Mindaddig folytatják, amíg a kezdő sorban csak egy gyerek marad. Újrajátszáskor ő lesz a *hívó*.

2. Csere-bere fogadom...

Körben állunk – a gyerekek a mérőre párosával szembefordulva, két kézzel kezét ráznak, ismétléskor hátrafordulva a másik szomszédal ráznak kezét. Megunásig folytathatjuk.

Játszhatjuk úgy is, hogy a „piacon” vásárolt holmit cserélgetjük, a következő szöveggel:

Csere-bere fogadom, egy szilváért od'adom. (Az 1. gyerek a dalt énekelve almáját a 2. gyerekkel közösen fogva ritmikusan rázza (le-föl), aztán a 2. gyerek éneklí a 3. gyerekekkel lóbálva, így tovább megy körbe az alma. A következő körben szilvát cserélgetünk. (Jó alkalom a szóló éneklésre, és egymás hangmagasságának átvételére.)

3. Kanalas... (szembekötősdí – hangutánzó, hangfelismerő játék)

A kör közepén áll a kanalas (a szeme bekötve, a kezében kanál). A többiek csendesen körbesétálják. Mikor a kanalas egyet dobant, a kör megáll. A kanalas valakit bökdösni kezd a fakanállal, és kérdezi: - *Hm!*? Az illetőnek ugyanolyan hangon kell felelnie: - *Hm!* Hol magasabb, hol mélyebb hangon kérdez, és a hangjáról fel kell ismernie a válaszolót. Ha eltalálta, a válaszoló lesz az új kanalas.

4. Keress kopó... (dinamikai játék)

Az eldugott tárgyat a kopónak kell megtalálnia. Ha közelít a tárgyhoz, egyre hangosabban éneklí a dalt. A füle segít a tájékozódásban, a tűz-víz játékokhoz hasonlóan.

5. Sári néni utazik...

A sorral szemben áll Sári (lehet a gyerek neve is) néni. Az énekes párbeszéd után Sári néni háta mögé állnak egyenként a többiek (beszállnak a kocsiba).

Mindenki:

Sári néni:

Péter:

Sári néni:

Sá - ri né - ni u - ta - zik. - Ki száll be? - Pé - ter. - Be száll - hatsz!

6. Szólj, síp... (sípkesztő, kiszámoló: kinél legyen a síp?)

„Szólj, síp szólj”: a kör közepén 1 gyerek(sípbal), a többiek rámutatnak 3 mérőre, a 4. mérőre (a szünetben) belefúj a sípba. „Forró vízbe teszlek”: a körben állók kézfogással 4-et lépnek befelé(mérőre), „Onnan is kiveszlek”: 4-et lépnek kifelé. „Kerék alá”...u.a.

7. Ül le lepe... (szálló lepkének énekeljük)

Ül le, le - pe, ba - bot a - dok.
Ha meg - e - szed, töb - bet a - dok.

8. *Tüzet viszek...* (tűzvívő). Énekelheti a csoport, de alkalom az egyéni éneklésre is:

Tü - zet vi - szek, nem lát - já - tok, Ég a ru - há - tok!
Ha lát - ná - tok ol - ta - ná - tok,

9. *Hipp, hopp, farsang...*

Hipp, hopp far - sang, itt öl - ték az ár - tányt, csak a sza - lon - ná - ját.
nem ad - ják a má - ját,

Csúsz-tunk-buk-tunk a jé - gen, Sza-bad-sá-got vet - tünk, hogy i - de jö - het - tünk.
Szint-úgy mász-tunk a jé - gen,

FORRÁSJEGYZÉK

- A Magyar Népzene Tára I. Gyermekjátékok (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1944)
Ábelbábel – Mondókák óvodásoknak (Társ Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2007)
Borsai Ilona: Bújj, bújj zöld ág – Népi gyermekjátékok (Móra Kiadó, Budapest, 1976)
Borsai Ilona: Cinege, cinege, kismadár (MTV-Minerva Kiadó, Budapest, 1975)
Dancs Lajos: Kör, kör, ki játszik? (Városi és Megyei Művelődési Központ, Nyíregyháza, 1982)
Forrai Katalin: Ének a bölcsődében (Zeneműkiadó, Budapest, 1986)
Forrai Katalin: Ének az óvodában (Zeneműkiadó, Budapest, 1974)
Gryllus Vilmos: Dalok óvodásoknak és kisiskolásoknak 1-2.(Gryllus kiadó, Bp.1992,1998)
Hintalan László: Aranyalma – Játékhagyomány (Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest, 2000)
Horváth Istvánné Smid Anna: CSICSERGŐ előképző 1-2. (Romisuli, Budapest, 2007, 2008)
Kerényi György: Gyermekjátékdalok (Zeneműkiadó, Budapest,1957)
Kiss Áron: Magyar gyermekjáték gyűjtemény (1891; Holnap Kiadó, Budapest, 2000)
Kodály Zoltán: 333 olvasógyakorlatához Weöres Sándor szövegek (Kézirat, 1952)
Lázár Katalin: Népi játékok (Planétás Kiadó, Budapest, 1997)
Nagy Margit: Daloló állatkert (Pannon Literatúra Kft. Óperencia kiadója, Budapest)
Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában (Zeneműkiadó, Budapest, 1982)

RÖVIDÍTÉSEK

- CsÓ (jL)** CSICSERGŐ óvodás könyv és az Útmutató játékleírása
CsE (Ú) CSICSERGŐ előképző 1. és 2. könyv, vagy az Útmutató játékleírása
ÉÓ Ének az óvodában (Forrai Katalin)
ZhÓ Zenehallgatás az óvodában (Törzsök Béla)
Kgyj Gyermekjátékdalok (Kerényi György)